

LEGELTETÉSES ÁLLATTARTÁSUNK TÖRÉSEI

Vinczeffy Imre

Legeltetéses állattartásunkról a hiányos ismeretek, vagy az ismeretek hiánya alapján alkotunk véleményt. Forrásmunkák alapján készült e rövid tájékoztató.

Földünkön állandóan növekszik a gyepek területe, hazánkban fokozatosan csökken. A világ szarvasmarha állománya és juhászata az utóbbi 10 évben több mint 3%-kal nőtt, nálunk 42%-kal csökkent (KSH 1965, 1973, 1996). Fentiek következtében a világ hústermelése nőtt 20-22%-kal, nálunk csökkent 16%-kal (KSH 1994). Az ok kereséséhez egy kissé vissza kell tekintenünk.

Magyarország sokáig Európa húskamrája volt. Az állattartó magyarok az Ural keleti részéről jöttek át a nyugati részre, majd Lebedián és Etelközön át jutottak hazánk mai területére. Mind a négy terület gazdag volt vízben és legelőben; az állattartóknak ez kellett. Honfoglaló őseink itteni letelepedésének döntő oka a nagy kiterjedésű, üres legelők bősége. A lápos, mocsaras tájat elkerülték a hegyvidéki emberek, de az állattartó magyaroknak éppen ez felelt meg. Nem csoda, hogy a kereszties háborúk idején az átvonuló hadak krónikásai az állatcsordák, ménesek, nyájak sokaságáról írtak. (VINCZEFFY 1996).

A háborúk csökkentették az ország állatállományát, de a hatalmas rétségek, a lápok és berkek világa "valóságos dajkái" voltak a népnek, állataiknak, egyéb javaiknak (HERMAN 1909); vész idején oda vonult, annak elmúltával gyarapodva jött onnan ki. A láp világába csak az mehetett be (ha ki is akart jönni), aki alaposan ismerte. Ezért volt kifogyhatatlan országunk állatállománya; a rétségek lényegében száraz területek voltak, de annyira körülvéve vadvizekkel, hogy oda csak "vízi" ember merészkedett be.

Közismert, hogy évente 2.5-3 százezer szarvasmarhát hajtottak külföldre, kb. egyharmadát csak Bécsig. A XVI.sz. elején Bíró Gáspár debreceni gazdának 10 ezer eladó ökre volt. Nürnberg 1526-ban 70.000 marhát vásárolt az odahajtott állatokból. Mantua, Velence, Strassburg, Nürnberg, München éppúgy várta a marhacsordáinkat, mint Bécs. (VINCZEFFY 1993).

A kuruc-labanc csatározás idején pásztoraink a kurucokat támogatták élelemmel és a labancokról szóló felvilágosításokkal, ezért a kamarilla megbízhatatlannak minősítette őket, különleges öltözetet írt elő számukra, hogy mesziről felismerhetők legyenek és megtiltotta a saját állattal való kereskedést, pedig bérüket abban kapták. A kuruc birtokok nagy része labanc tiszték tulajdona lett, ahonnan azonnal elküldték a régi pásztorokat. E rendelettömög az Enchiridionban jelent meg 1794-ben (HERMAN 1909, DORNER 1923). Ez volt az első nagyon hatásos intézkedés országunk állattartása ellen.

Amikor az állatokhoz értő, a legeltetési állattartás minden részletét jól ismerő, tapasztalt pásztornemzettséget szétverték, megindult a bécsi pénzemberek mezőgazdasági ipara, amihez sok és olcsó alapárú kellett. A birodalom illetékesei úgy döntöttek, hogy a birodalom keleti része alkalmasabb növények termesztésére (ami igaz is), ezzel szemben a nyugati részen a szarvasmarhatartást kell fejleszteni. Ugyanakkor a magyar szarvasmarhák bécsi, vagy Bécsen keresztül útját megnehezítették. Bécsi kereskedők jöttek, felvásárolták a marhát, az árat egyedül ők határozták meg kiváltságos helyzetük alapján (nem vásár volt!).

Nem vitatható, hogy Hollandia hazánknál is alkalmasabb növények termesztésére, mégis ott a legsűrűbb a szarvasmarha-állomány. A fenti szemlélet a második jelentős tényező, amely határozottan mérsékelte legeltetési állattartásunkat. Ugyanis a szántóföldi növénytermesztéssel egyidejűleg megindult a szántóterületek termesztése (miután elzavarták az állatokhoz értő pásztortok zömét) és jelentősen csökkent a legeltetés mértéke, elsőként a labanc birtokokon.

Várható lett volna, hogy állattartásunk törései a világháborúkban folytatódjanak. Bár volt kisebb mérséklődés az állatlétszámban, de egyik sem volt jelentős, amit igazol a táblázat is: 1950-ben volt a II. világháború utáni időszak legnagyobb szarvasmarha-állománya országunknak (1. táblázat).

Kérdőjeink létszámának harmadik törését napjainkban látjuk: az 1995-ös adatok csak 62%-át teszik ki az 1935. évinek, 56 %-át az 1950-1990-es átlagnak és 54 %-át az 1950-esnek. Felvetődik a kérdés, hogy ez kinek az érdeke. Úgy tűnik, hogy vagy a vállalatok pillanatnyi érdekei határozzák meg az ország gazdasági erejéhez hozzájáruló állatlétszámot, vagy beépített ügynökök sugallják a különböző gazdasági erőknek az átvételi árakkal való "hullámozgatást", ami bizonytalanra teszi a felvásárlási árat, ezért a leghatékonyabb állatlétszámcsökkentő. Úgy is befolyásolható az állatlétszám, hogy egyre szélesebbre nyitják - az ügynökök és a pénzéhes hazai ügyfelek azt a bizonyos agrárrollót, ami az állattartáshoz szükséges kellékeket - a saját vállalati hasznuk érdekében - megdrágítja. Ehhez kis mértékben hozzájárul az 1985-ben kezdődött - hivatalosan támogatott - gyéptörés is, ami nem gyarapította a szántót, de azonos árértékelőre méltó olcsó gabonához juttatta az illetékes vállalatokat. Csak az állam és a gazdaságok fizettek rá.

Európa, vagy épp a világ pénzemberei a nyakunkon ülnek; ügynökeik "előkészítik" a terepet, hogy országunk állattartása ne okozzon zavart, hanem tegye lehetővé a szabadpiacot a sok állattal rendelkező országoknak.

Kérdés, hogy országunk érdeke, vagy az ügynökök törekvése lesz-e a meghatározó. Reméljük, hogy végül is az ország érdeke lesz a döntő.

Az ország kőrődző állományának és a tömegtakarmány változása
(a KSH adatai és 3000 település gyepén 1947-1990-ben végzett vizsgálatok)

1. táblázat

megnevezés	1935	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
gyepterület e ha	1615	1475	1472	1438	1346	1281	1257	1294	1246	1190	1148
termés t/ha sz.á.	1.17	1.19	1.51	1.33	1.19	1.39	1.43	1.45	1.64	1.36	0.91
összes termés e t	1889	1755	2222	1912	1596	1701	1685	1877	2044	1618	1045
betakarítási %	40	40	40	40	35	35	33	33	35	30	30
legeltetési %	60	60	55	45	40	30	32	35	35	30	30
hasznosítatlan %-a	-	-	5	15	25	35	35	32	30	40	40
betakarított e t	756	702	889	765	559	534	556	619	715	486	313
legeltetett e t	1134	1053	1222	861	639	623	539	657	715	486	313
hasznosítatlan e t	-	-	111	287	399	623	590	601	613	647	418
a gyepből: elhagyott											
szántó %-ban	-	-	3	10	14	17	22	25	28	32	32
ugyanaz e ha-ban	-	-	44	115	188	218	277	324	349	381	367
tényleges gyep e ha	1615	1475	1427	1323	1154	1063	981	971	897	809	781
tényleges termés e t	1.17	1.19	1.56	1.45	1.38	1.67	1.72	1.93	2.28	2.00	1.34
szántóföldi szálas e ha	624	620	694	942	815	820	962	957	861	800	629
előbbielek termése t/ha	2.98	2.21	3.48	3.18	3.06	4.08	3.71	4.37	4.55	4.16	4.70
sz. földi szálas e t	1860	1370	2414	2997	2493	3345	3570	4183	3914	3361	2956
gyep+ sz. földi szálas e t	3750	3125	4636	4910	4089	5126	5255	6060	5958	4980	4001
kőrődző állomány számosállatban:											
szarvasmarha e db sz.á.	1507	1777	1784	1577	1571	1546	1633	1534	1558	1571	928
juh e db sz.á.	103	74	132	169	241	215	145	219	175	128	69
kőrődzők együtte e sz.á.	1612	1852	1836	1746	1812	1761	1778	1753	1733	1699	997
mutató 1935-höz	100	115	114	108	112	109	110	109	108	105	62
mutató 1950-1990-hez	91	104	103	98	102	99	100	99	98	96	56

Megjegyzés: Gyepünk 1995-ben az 1980 évinek 89%-át teszik ki. Mivel hazánkban szokás a lerontott szántót a gyep rovátába "átírti" (ami a legelőcsónak művelési ágvaltoztatás!), a termésszállag 28%-kal csökkent, mert az elhagyott szántónak csak a területére szerepelt, termése nem volt.

Irodalom

- DORNER B.:1923. Rétek és legelők művelése és termésfokozása. Athenaeum, Budapest, 1-360.
- HERMAN O.:1909. A magyarok nagy ősfoglalkozása. Hornyánszky, Budapest, 1- 409 + 8 melléklet
- Központi Statiszt.Hív.: 1965. . Mezőgazdasági Adattár I-II. 1-736 + 1-432.
- Központi Statiszt. Hív.: 1973. - 1983. Mezőgazdasági statisztikai zsebkönyvek.
- Központi Statiszt.Hív.: 1983. Mezőgazdasági statisztikai évkönyv.
- Központi Statiszt. Hív.: 1996. Mezőgazdasági és élelmiszeripari statisztikai zsebkönyv,
- Központi Statiszt. Hív.: 1996. Magyar Statisztikai évkönyv
- Központi Statiszt. Hív.: 1996. Magyar Statisztikai zsebkönyv.
- VINCZEFFY I.: 1993. Legelőgazdálkodásunk változásai. Legeltetéses Állattartás DATE kiadvány, Debrecen, 5-22.
- VINCZEFFY I.: 1996. A legeltetés története. Gödöllői Gyengegazdálkodási Tanácskozás (1996.szept.6.-én). 5-12.

Szerző: Prof.Dr. Vinczeffy Imre Agrártudományi Egyetem, Debrecen, 4015; Pf:36.